

Особливості криміналістичного забезпечення розслідування колабораційної діяльності

Олена Александренко,

канд. юрид. наук, доц., Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2592-7593>, e-mail: A_E_B@i.ua

Досліджено особливості криміналістичного забезпечення розслідування колабораційної діяльності. Розглянуто можливості використання спеціальних знань і судових експертиз під час розслідування колабораціонізму.

Ключові слова: колабораційна діяльність; розслідування; криміналістичне забезпечення; спеціальні знання; судова експертиза.

Features of Forensic Maintenance During Collaborationism Crime Investigation

Olena Aleksandrenko

This article examines the features of forensic maintenance during collaborationism crime investigation. It discussed whether it applicable using specialized knowledge and forensic examinations while investigating collaborationism crime.

Keywords: collaborationism; investigation; forensic maintenance; specialized knowledge; forensic examination.

Факти підтримки і співпраці громадян України з російською федерацією (далі — рф) як проросійських агітаторів, колаборантів, державних зрадників правоохоронні органи відзначали ще з 2014 року, після початку так званої «гібридної війни»: з анексії Криму і захоплення окремих районів Донецької та Луганської областей. Повномасштабне вторгнення рф на територію України в лютому 2022 року, скоєння армією країни-агресора, її спецслужбами воєнних злочинів і злочинів проти людства, екоциду, інших злочинів проти України та її народу унаочнило масштаби колабораціонізму й небезпеку національній безпеці України від цієї діяльності. За інформацією Офісу Генерального прокурора України відкрито приблизно 5 тисяч кримінальних проваджень за фактом колабораціонізму [1].

Розслідувати такий значний масив кримінальних проваджень якісно практично неможливо, беручи до уваги не розраховану на такий обсяг роботи кількість особового складу органів досудового розслідування Служби безпеки України, а також зважаючи на труднощі розслідування, обумовлені латентністю цієї категорії злочинів, воєнним станом та іншими обставинами, які впливають із цього. Таке положення обумовлює невідкладний розгляд цього питання та прийняття відповідних рішень на урядовому рівні. Водночас розв'язання цього питання ми вбачаємо не лише у збільшенні кількості слідчих і оперативних працівників СБУ. Важливим є належне криміналістичне, зокрема методичне, забезпечення згаданої діяльності із розслідування злочинів аналізованої категорії. Справедливо зазначено, що зміст криміналістичного забезпечення розслідування злочинів змістовно пов'язаний із системою криміналістики та реалізується через техніко-криміналістичну, тактико-криміналістичну й методико-криміналістичну складову [2].

Аналіз наукової літератури з порушеного питання свідчить, що проблемами криміналістичного, зокрема експертного, забезпечення розслідування злочинів проти національної безпеки України переймалися лише окремі науковці (І. В. Гора, І. В. Гловюк, В. А. Колесник, С. В. Албул та ін.). Питання стосовно криміналістичного забезпечення розслідування колабораціонізму до сьогодні не привернули належної уваги вчених і практиків, окрім деяких публікацій із питань окремих видів судових експертиз у таких кримінальних провадженнях (В. Біла, А. Сидорук). Незважаючи на наявність певного масиву наукових робіт, зазначений напрям досліджень слід визнати ще далеким до свого завершення. Ситуація, що склалася в Україні після широко-масштабного вторгнення рф, наочно показала проблеми протидії злочинам проти

основ національної безпеки, зокрема, колабораціонізму: відсутність належної уваги до цієї теми з боку відповідних державних урядових і правоохоронних органів, відповідно — брак наукових досліджень і методичного забезпечення діяльності співробітників СБУ; відсутність достатньої практики із запобігання й розслідування злочинів цієї категорії, проблеми із кваліфікацією співробітників на тлі частих реформувань правоохоронних органів; недостатнє криміналістичне забезпечення діяльності із розслідування цих злочинів та інше, що впливає із наведеного вище.

Зважаючи на особливості колабораційної діяльності, специфіка її розслідування полягає в тому, що традиційний шлях від факту вчинення злочину, особливо в теперішніх умовах воєнного стану, може виявитися неефективним. За свідченнями фахівців, специфіка статей щодо національної безпеки [зокрема, і колабораційної діяльності— *Прим. О. Александренко.*] полягає у необхідності здійснювати оперативно-пошукові заходи для їх документування [3]. Оскільки зазначена норма є новою для вітчизняної правозастосовної практики, виникають проблемні питання щодо напрямів оперативно-розшукового документування злочинної діяльності осіб і груп, які вчинюють ці кримінальні правопорушення [4, с. 7]. Також після аналізу практики застосування ст. 111-1 Кримінального кодексу України (далі — *КК України*) обов'язковим є розроблення відповідної криміналістичної методики розслідування, чого наразі суттєво бракує і що створює певні труднощі в розслідуванні на практиці [5].

Хоча ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» запроваджено лише 2022 р. [5], вияви колабораціонізму фіксують іще із 2014 р., тож законодавці й відповідні органи мали час ужити певних заходів щодо криміналістичного забезпечення протидії цим злочинам: зокрема, провести відповідні дослідження складу цього кримінального правопорушення, проаналізувати наявну практику, розробити основи методики їх розслідування, методичні рекомендації, напрацювати практику розслідування, у чому наразі відчувається суттєва потреба. Задля справедливості зазначимо, що певних заходів у цьому напрямі уживають, хоча їх не можна вважати достатніми: видано навчальний посібник «Кваліфікація та розслідування окремих видів злочинів проти основ національної безпеки та воєнних злочинів» (2022), у якому, зокрема, розглянуто особливості досудового розслідування колабораційної діяльності; 2023 р. проведено науково-практичну конференцію «Державна безпека України в умовах російської агресії: актуальні питання експертно-криміналістичного та науково-технічного забезпечення» і тренінговий курс «Колабораційна діяльність: кваліфікація та особливості досудового розслідування» для прокурорів. Проте для ефективної протидії колабораціонізму потенціалу цього явно недостатньо: заходи й відповідні дослідження необхідно продовжувати, не полишаючи цієї справи на післявоєнний час.

За час, що минув з початку «гібридної війни» проти України, із 2014 р., науково-технічний прогрес зробив значний крок уперед: сьогодні чи не кожна людина має в особистому користуванні нові види електронних пристроїв (смартфони, планшети та інші гаджети) і численні функційні додатки до них; суттєво розширено можливості інтернету щодо спілкування й обміну інформацією (поява соціальних мереж *Telegram, Viber, WhatsApp, Signal* та ін.), можливості яких використовують у злочинних цілях на шкоду Україні. Відомі непоодинокі факти використання таких соцмереж для передавання окупантам координат цивільної інфраструктури, місць розташування українських військових об'єктів, маршрутів переміщення техніки ЗСУ для нанесення по них ураження ворогом, для збору коштів для окупантів; установлені факти вербування через соцмережі громадян співробітниками спецслужб країни-агресора. Натомість належне використання правоохоронними органами (СБУ та ін.) поширеності й легкого доступу населення до сучасних засобів передавання інформації (мобільні телефони, гаджети з багатофункційними додатками), які також використовують у злочинних цілях, може зробити ефективним виявлення та розслідування колабораційної діяльності, але це потребуватиме дослідження таких можливостей і розроблення за їхніми результатами відповідних методичних рекомендацій.

Особливістю криміналістичного забезпечення розслідування колабораціонізму є також необхідність активного використання сучасних можливостей судових експертиз і спеціальних знань у розслідуванні (використання штучного інтелекту, дослідження цифрових доказів та ін.) і необхідність удосконалення окремих положень КПК України, які стосуються проведення слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій, участі спеціаліста, призначення судових експертиз, оскільки якість процесуального закону є одним із ключових чинників швидкого й ефективного розслідування.

Ми розглянули лише основні проблеми криміналістичного забезпечення розслідування колабораціонізму та визначили напрями їх розв'язання. Зважаючи на актуальність і масштабність порушеної проблематики, вважаємо за необхідне продовжити її розгляд надалі, зацікавити наукову спільноту й відповідні правоохоронні органи проведенням комплексного дослідження.

Перелік джерел посилання

1. Коломієць В. У Мин'юсті назвали кількість відкритих справ щодо колабораціонізму / Радіо Свобода. 07.04.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-minyust-spravy-shchodo-kolaboratsionizmu/32353935.html> (дата звернення 02.09.2023).
2. Черноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів: наукові засади та напрями реалізації / Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу. Харків, 2017. С. 220—222.
3. Карман А. Перейшли на бік ворога: скільки злочинів проти основ національної безпеки було у 2022? / Жіночий Антикорупційний Рух : офіц. сайт. 28.02.2023. URL: <https://zhar.org.ua/perejshly-na-bik-voroga-skilky-zlochyniv-proty-osnov-natsionalnoyi-bezpeky-bulo-u-2022/> (дата звернення 28.07.2023).
4. Албул С. В. Теоретичні аспекти оперативно-розшукового документування колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 21.07.2022). Одеса, 2022. С. 7—11.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

**До питання незалежності судового експерта
в системі принципів судово-експертної діяльності**

Вікторія Алексейчук,

канд. юрид. наук, доц., член дисциплінарної палати ЦЕКК при Міністерстві юстиції України,

Київське відділення ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Київ, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7579-3322>, e-mail: alexeychukviktoriya@gmail.com

Розглянуто проблемні питання забезпечення незалежності судового експерта та дотримання інших принципів судово-експертної діяльності в експертній практиці. Запропоновано шляхи посилення гарантій незалежності судового експерта.

Ключові слова: незалежність судового експерта; гарантії незалежності судового експерта; судово-експертна діяльність; принципи судово-експертної діяльності.

**Addressing the Forensic Examiners' Independence
within the Framework of Forensic Practice Principles**

Viktoriia Alieksieichuk

This paper examines the challenges surrounding the assurance of the forensic examiners' independence and the adherence to other forensic activity principles in forensic practice. It suggests methods to reinforce the assurances of forensic examiner's independence.

Keywords: forensic examiner's independence, guarantees of forensic examiner's independence, forensic practice, forensic activity principles.